OMGEVINGSBERAAD
Waddengebied

Ruiterskwartier 121-A
8911 BS Leeuwarden
T: 058 233 90 10

Aan het Bestuurlijk Overleg Waddengebied
T.a.v. de voorzitter, de coördinerend minister van IenW
Ministerie van I&W
Postbus 2090
2500 EX Den Haag
Mail: secretariaatwadden@minienw.nl

Leeuwarden, 18 november 2026

Kenmerk: 20261118-1
Betreft: Advies OBW betreffend het Bestuurlijk Overleg Waddengebied 2 december 2026.

Geachte voorzitter, geachte bestuurders van het Bestuurlijk Overleg Waddengebied,

Op 9 november jongstleden heeft het Omgevingsberaad Waddengebied (hierna: OBW) gesproken over de agenda en bijbehorende stukken van het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (hierna: BOW) van 2 december aanstaande. In deze brief vindt u onze adviezen en verzoeken bij de verschillende agendapunten. Tijdens het overleg zal ik een aantal punten mondeling benadrukken.

Op enkele punten kan het OBW nu niet afdoende schriftelijk advies geven, omdat de inbreng niet tijdig bekend is: het proces rondom het nieuwe Uitvoeringsprogramma en de implementatie van de adviezen ABDTOP/De Graeff en De Rie/Decisio/Venema. Ik wil de voorzitter van het BOW vragen tijdens de vergadering bij elk agendapunt waarop wij geadviseerd hebben, zorg te dragen voor een reactie. De Graeff en De Rie hebben aanbevolen dat *"een goede terugkoppeling over de wijze waarop, dan wel de mate waarin adviezen van het OBW door het BOW worden overgenomen"* van belang is.

Ondanks een eerdere toezegging van de coördinerend minister, heeft het OBW helaas geen reactie ontvangen op de adviesbrief voor het BOW van 15 juni jongstleden. Ook in het verslag vinden wij nagenoeg geen reflectie of reactie op onze adviezen. Wij vragen de coördinerend minister om een toezegging voor deze expliciete en tijdige terugkoppeling, in het BOW-verslag en waar nodig nadien.

Implementatie De Graeff en De Rie/Decisio/Venema

Volgens Decisio is met de huidige organisatie van de governance *"geen zicht op het bereiken van de doelen van de Agenda, het Uitvoeringsprogramma en het Doelendocument"*. De Graeff en De Rie verwoorden het zo: *"Actie en voortgang zijn noodzakelijk, zowel om de unieke kwaliteit van dit gebied te herstellen, te behouden en waar nodig te versterken, als ook om te voorkomen dat het gebied 'op slot gaat' als gevolg van het niet voldoen aan wettelijk gestelde normen."*

Een goed geëquipeerd en onafhankelijk gepositioneerd stafbureau is volgens De Graeff en De Rie een must voor de benodigde uitvoeringskracht, de (strategische) agendering in het BOW en *"de gebiedsgerichte aanpak met als doel het bereiken van de twee hoofddoelstellingen voor dit gebied, die al sinds jaar en dag gelden"*. *"De spanning die bestaat tussen deze twee hoofddoelstellingen moet op tafel en overbrugd worden",* aldus De Graeff en De Rie.

In maart en in juni heeft het OBW geadviseerd om de aanbevelingen en de implementatie daarvan met ambitie en integraal te onderschrijven en de uitvoeringskracht direct te organiseren. Wij concluderen dat na 15 juni geen enkele verbetering is doorgevoerd. In het Waddendebat is gevraagd om een appreciatie van de diverse rapporten. Wij roepen Rijk en regio op deze appreciatie en uitwerking onverwijld op te pakken. Opvolging mag niet opnieuw blijven hangen in structuren of meer overleg.

Beleidskader Natuur Waddenzee

Het OBW ziet in het Uitwerkingsplan de eigen aandachtspunten over het algemeen goed terug komen en is daar in overwegende mate positief over. We zien dat LVVN de kritiek vanuit de regio op verschillende onderdelen serieus heeft genomen. Dat is positief en verdient erkenning. Tegelijkertijd blijven de zorgen, adviezen en verzoeken die eerder zijn verwoord, overeind. Wij veronderstellen dat deze bekend zijn en worden erkend. In de reactienota zien wij een aantal toezeggingen hierop terugkomen.

Urgentie en voldoende doorlooptijd

Wij benadrukken opnieuw dat snelheid en zorgvuldigheid niet tegenover elkaar moeten worden gezet. Beide zijn nodig. Tempo om de ontstane en toekomstige cumulatieve druk tegen te gaan en verdere vertraging te voorkomen. Voldoende doorlooptijd voor de afzonderlijke bouwstenen en iteratie met oog op kwaliteit en navolgbaarheid. In het Uitwerkingsplan missen wij bij de risicoanalyse de factor tijd en doorlooptijd. Deze aanpak vraagt niet alleen voldoende bemensing van Rijk en regionale overheden maar ook vroegtijdige planning met de OBW-leden en andere stakeholders, vanwege de benodigde achterbanraadpleging.

Financiën passend bij de wettelijke opgaven

De OBW-leden kijken uit naar de start van de verduurzamingstafels. Hierin komt immers de doorvertaling van de (wettelijke) beleidsopgaven voor natuur en water naar sectorafspraken, uitmondend in het Plan van Verduurzaming waarin partijen afspraken met elkaar maken. Wij adviseren de implementatie van het Beleidskader met de benodigde middelen op te nemen in het Uitvoeringsprogramma.

Het OBW voert elke keer aan dat beheer, natuurherstel- en ontwikkeling hand in hand moeten gaan met het tegengaan van cumulatieve druk via het Beleidskader. Versterking van het ecosysteem en gezonde ecosysteemdiensten vragen niet alleen draagvlak bij stakeholders en medeoverheden, maar ook passende financiële middelen. Het schrappen van de middelen voor de 4e tranche PAGW door de minister van IenW vinden wij een zorgelijk voorteken. PAGW richt zich op verbetering van de natuurlijke dynamiek van het systeem als één van de drie sporen waarlangs gewerkt wordt aan het versterken van de natuur in de Waddenzee (Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, 29 684, nr. 232).

Er zijn ook nog geen middelen gekoppeld aan de maatregelen die volgen uit de N2000-beheerplannen en het Natuurplan. De rekening voor deze wettelijke opgaven voor natuur en water kan niet alleen bij sectoren en bewoners terecht komen. Het OBW vraagt daarom de bewindspersonen van IenW en LVVN de benodigde financiële stromen voor de genoemde trajecten inzichtelijk te maken in het BOW van juni 2027. Wij vernemen in het BOW graag van beide bewindspersonen welke bestuurlijke inspanning zij voor zichzelf zien komend jaar om voldoende investeringsmiddelen beschikbaar te stellen voor het Plan van Verduurzaming, de N2000-beheerplannen, het Natuurplan, KRW en het vervolg van de PAGW-doelen

Integratie en communicatie.

De samenhang tussen de verschillende beleids- en beheerprocessen vraagt om een inhoudelijke integratie van doelen voor natuur en water. Dit mogen niet inhoudelijk, financieel en organisatorisch van elkaar gescheiden trajecten zijn. Dat is bovendien niet slagvaardig. Er is een duidelijke roep uit de samenleving, regionale overheden en de leden om helderder te communiceren over hoe de verschillende trajecten - waaronder N2000 beheerplannen, Kaderrichtlijn Water, Natuurplan en opvolging van de afspraken in de recente regeringsverklaring van Esbjerg - daaraan bijdragen. Het OBW vraagt om een positief verhaal dat aansluit bij de doelstellingen uit de Agenda 2050. Dit vraagt meer inzet, externe communicatie en visualisatie.

Interdepartementale afstemming en inzet
Diverse Rijksactiviteiten hebben - nu of in de toekomst – eveneens een negatief effect op de natuur en de in het Beleidskader geïdentificeerde drukfactoren. Het OBW vraagt coördinerend minister Karremans, om in het BOW van juni 2027 te komen met de uitkomsten van serieuze interdepartementale afstemming over inzet van het Rijk, gericht op het verlagen van huidige en voorkomen van nieuwe drukfactoren. Denk daarbij aan de mijnbouw, aanlanding wind op zee, kernenergie (EZK); uitbreiding diverse Defensieactiviteiten waaronder amfibische operaties en snelvaren, WodG; keuzes in het Nationaal Programma Water, baggeren, snelvaren, onvoldoende toezicht op lozingen en de toekomstbestendige bereikbaarheid van Ameland (IenW). Het OBW is van mening dat de huidige en toekomstige cumulatieve effecten van voorgenomen activiteiten nu reeds medebepalend moeten zijn in lopende Rijkstrajecten, zoals bij het bepalen van een voorkeurslocatie voor kerncentrales en de vergunningverlening voor de uitbreiding van defensieactiviteiten of de WoDG.

Juridische botsproeven en juridische borging
De essentie van het Beleidskader is dat het effect van cumulatie wordt meegewogen in de vergunningverlening door de bevoegde gezagen. Wij adviseren om voor de botsproeven in de vergunningen- en beheerpraktijk van de provincies en waterschappen op te halen waar nu beleid of kennis gemist wordt.

Het OBW heeft eerder gevraagd om stevige en uniforme juridische borging zodat in elke vergunningaanvraag wordt getoetst op de cumulatieve effecten. Zo wordt niet alleen het tegengaan van verdere achteruitgang van de natuur geborgd, maar ook rechtsgelijkheid, voorspelbaarheid en het tegengaan van willekeur bevorderd. In de stukken wordt het Beleidskader nu alleen als juridisch borgingsinstrument voor LVVN en IenW gepresenteerd. Dat is in onze ogen niet voldoende. De provincies hebben in onze ogen een belangrijk rol. Hoe de provincies naar hun rol en verantwoordelijkheid in het vervolg kijken is ons nu niet duidelijk. Het OBW vraagt de provincies om ‘mede-eigenaarschap” op de processtappen en juridische borging.

Continu proces en accurate bouwstenen
Het OBW pleit voor een Beleidskader als een continu beleidsproces waarin bouwstenen actueel blijven. In het Uitvoeringsplan wordt verwezen naar De Staat, de CIA en het rapport van het PON & Telos als afgeronde stukken. Dat is in onze ogen niet juist. Het is goed dat een herziene CIA in de maak is. Er is nog niet (voldoende) gewerkt met ruimtelijke informatie en gebiedspecifieke effecten. Voor de aanscherping van de beleidsopgaven en de juridische botsproeven is actuele en relevante informatie in de CIA onmisbaar. Dit is volgens ons dus een belangrijke actualisatie. Wij vragen daarom een herijkte analyse door LVVN van de beleidsopgaven. Ons verzoek is om bij deze herijking het zware gewicht van ruimtebeslag van een drukfactor in de risicoanalyse expliciet mee te nemen.

Het rapport van het PON & Telos is niet als eindproduct voor sociaaleconomische impactanalyse vastgesteld of als zodanig te benutten. Dit is zeker niet de wetenschappelijke benadering van sociaaleconomische impact zoals beoogd is. De sociaaleconomische impactanalyse staat wat het OBW betreft nog in de kinderschoenen. Het OBW vraagt LVVN in het proces meer prioriteit en gewicht hieraan te geven. Zonder een degelijke wetenschappelijke sociaaleconomische impactsanalyse is een goede belangenafweging niet mogelijk. Wij wijzen op het voorwerk dat door de Waddenacademie is gedaan (waaronder sectorspecifieke toekomstverkenningen en indicatoren voor brede welvaart in het Waddengebied).

Afwegingskader
Het OBW kijkt uit naar wat een Afwegingskader alle partijen aan duidelijkheid gaat brengen. De leden van het OBW hebben daar ideeën over en brengen die graag de komende maanden vroegtijdig en proactief in. Wij lezen dat het afwegingskader in het BOW van juni 2027 wordt besproken en daarna door de minister van LVVN wordt vastgesteld, voorafgaand aan het BOW in december. Wij adviseren positief over de voortgang, maar koppelen daar nadrukkelijk twee voorwaarden aan. Interdepartementale afstemming over hoe alle Rijksactiviteiten in het gebied worden gewogen moet een plek hebben in het afwegingkader.

Als de sociaaleconomische gevolgen van eventuele maatregelen nog niet goed in beeld zijn (en hoe daarmee wordt omgegaan), kan en mag het afwegingskader nog geen keuzes maken die horen bij de finale en integrale besluitvorming in december 2027.

Integrale afweging in het BOW december 2027
Wij verwachten in het BOW van december 2027 de opbrengst van alle bouwstenen en richtinggevende beleidskeuzes ter besluitvorming, waarbij de relevante ecologische, juridische en sociaaleconomische onderbouwingen beschikbaar zijn. In onze ogen moet de Verduurzamingagenda dan zijn voorzien van financiële middelen en opgenomen worden in het nieuwe Uitvoeringsplan.

Samenvattend over het voorliggende BOW-besluit
Een positief OBW-advies over het voorgestelde Uitwerkingsplan, met inachtneming van de aangedragen aandachtspunten. Dit betreft uitsluitend het vervolgproces en de voorgenomen onderzoeks- en uitwerkingsactiviteiten. De reactienota wordt voor kennisgeving aangenomen, waarbij wij opmerken dat verschillende procesmatige en inhoudelijke bezwaren nog moeten worden ingevuld in het vervolgproces. Het OBW benadrukt de noodzaak om voldoende tempo te houden. De leden van het OBW worden graag bij vroegtijdig en proactief bij alle bouwstenen betrokken. Zo kan hun inbreng en deskundigheid optimaal benut worden en zijn zij in staat om afstemming met hun achterban goed te organiseren. De leden voelen een gezamenlijk commitment om tot een eensluidend advies te komen. Wij hebben sinds 2025 regelmatig gesprekken gehad met het projectteam van LVVN en hebben er vertrouwen in dat dit zo blijft.

Routekaart Waddenkust en Klimaat

Wij zien dat er afgelopen jaar forse stappen gezet zijn om dit plan van aanpak op te stellen voor een integrale ontwikkeling van de kust, een klimaatadaptief Waddengebied en de ontwikkeling van een zoetwaterstrategie voor de landbouw, zoals in het huidige UP 2021-2026 beschreven. De negen oplossingsrichtingen geven een goed beeld van de vraagstukken en handelingsperspectieven. Dit is nodig en urgent voor een integrale aanpak met de toekomst voorbij 2050 in het vizier. Wij staan positief tegenover het proces, maar geven hieronder een aantal aanscherpingen mee.

Nu het huidige UP dit jaar afloopt, adviseert het OBW positief om de voorgestelde aanpak een prominente plaats te geven in het nieuw Uitvoeringsplan. Het OBW ziet net zoals de opstellers een sterke samenhang tussen dit plan van aanpak en de eerste prioriteit van De Graeff en De Rie (een strategische agenda gericht op anticiperen op klimaatverandering). Het is belangrijk om voortgang te blijven boeken. We adviseren ook om niet op dat UP te wachten. Er is reeds nu inzet van mensen en middelen, alsmede bestuurlijke opdracht nodig.

Het OBW roept daarnaast op om het behalen van de natuuropgave vanuit de volle breedte van mogelijkheden te benaderen en zo op een positieve wijze de relatie te leggen met natuur. Wij zien een sterke invulling van de tweede prioriteit van De Graeff en De Rie: de relatie met de wettelijke verplichtingen voor natuur en water.

In de huidige tekst wordt natuurwetgeving louter als knellend of beperkend geduid, terwijl duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied in de Agenda voor het Waddengebied 2050 door alle betrokken partijen is vastgelegd. Het halen van natuurdoelen leidt bovendien op termijn tot minder knelpunten die vanuit juridische systemen worden ervaren.

Ook in het OBW is gesproken over de spanning die gevoeld wordt tussen wettelijke natuurdoelen en rigide wetgeving. Het OBW adviseert om het plan van aanpak voor te leggen aan Deltacommissaris Verdaas. Hij signaleert bij de aanbieding van het Deltaprogramma 2027 dat sommige bestaande natuurdoelen onder toekomstige klimaatomstandigheden mogelijk niet houdbaar zijn en adviseert tijdig na te denken over de ecosystemen van de toekomst en hierover ook het gesprek met de Europese Unie te voeren. Hij noemt als richting een grensoverschrijdende ecosysteembenadering en de ontwikkeling van een ‘Natura 2100-agenda’ naast de huidige Natura 2000-systematiek.

Het OBW ziet in verantwoordelijkheid en inhoud een sterke overlap met het Deltaprogramma Waddengebied. Wij vinden het spijtig te vernemen dat gezamenlijk optrekken nu niet gelukt is, terwijl het door dezelfde overheden aangestuurd wordt. Wij adviseren om bij het vervolg van het Plan van Aanpak de integratie van deze twee projectteams en bestuurlijke aansturing te zoeken.

Werk met de tijdshorizon van 2100 én neem het gehele Waddengebied in ogenschouw bij het vervolg. We adviseren om de Waddenacademie als kennisregisseur meer dan nu te benutten voor klimaatscenario's en de effecten van klimaatverandering. De Kennisagenda's Toekomstbestendige Sedimenthuishouding en Toekomstbestendige Zoetwaterhuishouding bieden de nodige kennis voor het vervolg.

Landschappelijke kernwaarden

Het BOW wordt gevraagd vervolguitwerking een plek te geven in het nieuwe Uitvoeringsprogramma. Uitwerking van de landschappelijke kernwaarden (UP4), komt voort uit de Agenda voor het Waddengebied 2050. Deze vroeg om doorvertaling van openheid, donkerte, stilte en rust naar provinciale en gemeentelijke bindende instrumenten. Het onderwerp is nu goed uitgewerkt, de adviezen zijn duidelijk en keuzes kunnen gemaakt worden. Dit vraagt om besluitvorming en implementatie door de afzonderlijke overheden. Voor een advies daarover ontbreekt voor ons de informatie over of en hoe de betrokken overheden de uitkomsten willen implementeren. Met het voorgestelde BOW-besluit - vervolguitwerking in het nieuwe UP opnemen – doet vermoeden dat implementatie op zich laat wachten. Is dat zo?

Kernenergie

Staatssecretaris De Bat stuurt medio december een nieuwe Kamerbrief waarin hij een duiding geeft van de lopende locatieverkenning. In onze eerdere reacties hebben wij onze grote zorgen en bezwaren geuit tegen zowel het locatieonderzoek zelf als de mogelijkheid van plaatsing van kerncentrales aan de Waddenzee, nu of in de toekomst. Deze herhalen wij hier niet integraal. Wij zijn ondertussen door EZK geïnformeerd en onze bezwaren staan onverminderd overeind. Wij stippen hieronder nieuwe informatie aan. Wij zijn voornemens om na het verschijnen van de Kamerbrief hierover separaat te adviseren.

In de beschikbare beslisinformatie zien wij nog wezenlijke lacunes, terwijl die relevant zijn voor een goede belangenafweging en locatiekeuze. Het gaat vooral om de onvolledige vergelijking van systeem-, ontwerp- en locatiealternatieven. Zo is de keuze van zoekgebieden langs zee gebaseerd op de noodzaak van koeling met zeewater, zodat de bouw van koeltorens niet nodig is. Het Antea rapport '*Integrale effectenanalyse - locatiekeuze nieuwbouw kerncentrales*' geeft aan dat bij de locaties Eemshaven 1A en 1B het gehanteerde criterium voor maximale opwarming van het zeewater bij alle klimaatscenario's al voor ingebruikname in 2040 overschreden zou worden. Dit betekent dat daar (in ieder geval tijdens de zomermaanden) aanvullende maatregelen getroffen moeten worden, zoals ondersteunende koeltorens. De noodzakelijkheid van koeltorens maakt een ligging aan zee niet langer noodzakelijk.

De locatie Eemshaven is op de oever van de UNESCO Werelderfgoed Waddenzee, een gebied van internationale betekenis. Wij zijn van mening dat de uitkomst van een tijdige Heritage Impact Assessment nu al onderdeel moet zijn van de bestuurlijke beslisinformatie over de locatiekeuzes en niet pas daarna. Er is nu een zeer beperkte beoordeling van cumulatieve effecten. Een integrale toets vanuit de Agenda voor het Waddengebied 2050 en de geldende juridische kaders ontbreekt in onze ogen onterecht.

In de MER-toets van Antea op de OUV zien wij tijdelijke en permanente verstoring en nadelige effecten terugkomen, die als (zeer) lokaal worden geduid, maar door de grote omvang van het volledige Waddengebied als beperkt worden gezien. Dit vinden wij onvolledig. Wij missen in deze toets de specifieke kennis die ook 'lokale' verstoring op het ecosysteem heeft alsmede rekenschap van de cumulatieve impact. Dat het proces van het Beleidskader nog niet afgerond is, mag niet betekenen dat kennis uit De Staat en de CIA niet wordt meegenomen. Wij zijn van mening dat over de negatieve effecten interdepartementale coördinatie en afstemming moet plaatsvinden.

De studie van Antea laat toch reeds negatieve effecten zien op de OUV, ook in geval van mitigatie. Daarom vragen wij LVVN en EZK dit locatieonderzoek te bespreken binnen de trilaterale samenwerking. In de Wadden Sea Board van 6 november is dit onderzoek ingebracht door onze leden. De leden van Duitsland en Denemarken waren niet op de hoogte. Wij vragen Staatssecretaris De Bat in zijn Kamerbrief op te nemen hoe hij rekening wil houden met de relevantie voor de trilaterale doelen in de Esbjerg Declaration, met in het bijzonder aandacht voor *(I) safeguarding the Outstanding Universal Value en (II) aiming for exclusively sustainable use that fully respects the World Heritage status.*

Wij benoemen dat realisatie van kernreactoren de landbouw in het gebied opnieuw hard zal treffen, boven op de mogelijke gevolgen van aanlanding van wind via de Schiermonnikoog-wantijroute. De vele hectares die nu reeds onder het voorkeursrecht vallen en mogelijk (voor langere tijd) uit het landbouwareaal verdwijnen, hangen de sector boven het hoofd. Verder wordt gevreesd voor de impact van de tijdelijke toename van transport (meer dan 18.000 transportbewegingen per etmaal) en de komst van 5.000-10.000 werknemers tijdens de bouwperiode van 10-15 jaar op de leefbaarheid. Dit zal ook een effect hebben op de aantrekkelijkheid voor recreanten en bezoekers in het Waddengebied.

Voor de Waddenzeehavens in het algemeen en voor de Eemshaven in het bijzonder doorkruisen deze ontwikkelingen de ambities van de transitie naar doorvoer van duurzame energie. Het recente onderzoek van Common Futures (*Kernenergie in Eemshaven. Analyse van inpassing in het energiesysteem*, 10 november 2026) laat zien dat de mogelijke komst van kerncentrales negatieve gevolgen heeft voor de reeds ingezette ontwikkeling voor de energietransitie. Wij roepen het Rijk op, mede vanuit de bijzondere verantwoordelijkheid voor het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee, deze koers als uitgangspunt te blijven hanteren en te voorkomen dat nieuwe energieprojecten bestaande verduurzamingsafspraken en investeringen doorkruisen. Daarbij moeten de gevolgen voor het energiesysteem én de cumulatieve effecten op natuur, recreatie en toerisme, landschap en leefomgeving vooraf en volwaardig betrokken worden bij de vergelijking van alternatieven en de locatiekeuze voor kernenergie.

Aanlanding Wind op Zee

Staatssecretaris De Bat en zijn ambtenaren hebben het OBW geïnformeerd dat de oplevering van het windpark Doordewind en aansluiting op het landelijke elektriciteitsnet drie jaar later wordt. EZK laat de projectprocedure voor de aanlanding van Doordewind via de Schiermonnikoog-route volgens de huidige planning doorgaan, omdat deze nog altijd het meeste zicht biedt op een zekere realisatie en daarom niet ter discussie staat. EZK zet de Tunnelroute niet voort wegens een stapeling van risico's. EZK wil ook na Doordewind perspectief houden op toekomstige aanlandingen in Noord-Nederland en houdt daarom de EDV-route in beeld, maar realisatie is afhankelijk van Duitse vergunningverlening. In december wordt de herijkte Routekaart en pVAWOZ gepubliceerd waarin deze boodschappen zijn vermeld.

Wij attenderen de Staatsecretaris voorafgaand aan deze publicatie op onderstaande: In de brief van 28 mei 2025 heeft het OBW aangegeven "*dat zij de mening is toegedaan dat de Schiermonnikoog-route een verre van ideale oplossing is*". Het OBW had een sterke voorkeur voor de route door het EDV-verdragsgebied in de Eemsmonding, ook al ligt deze ook in de Waddenzee. Het OBW is zeer verheugd dat het ministerie deze route opnieuw serieus in beeld brengt en brengt graag opnieuw naar voren dat gezien de grote belangen van natuur, recreatie, landbouw en leefbaarheid die op het spel staan, dit "chefsache" moet zijn en op het hoogst bestuurlijke niveau onderwerp van gesprek moet worden met Duitsland.

Laat voorop staan: wij zien de noodzaak van de energietransitie en onderschrijven dat de aanlanding van windenergie tijdig gereed moet zijn, ook gezien de afspraken met de partners in het gebied. Wij pleiten ervoor dat EZK de vertraging van drie jaar optimaal benut om de EDV-route, in nauwe samenwerking met Duitsland, actief verder te onderzoeken en uit te werken. Daarmee moet meer duidelijkheid ontstaan over de technische, ecologische, juridische en bestuurlijke haalbaarheid. Zodra uit het gesprek met Duitsland en het nadere onderzoek blijkt dat de route door het EDV-verdragsgebied tijdig en uitvoerbaar kan worden gerealiseerd voor Doordewind I en II, moet met de regio en stakeholders worden bezien welke betekenis dit heeft voor de nu voorziene route door Schiermonnikoog en wantij. Wij vragen Staatssecretaris De Bat of hij het BOW en OBW periodiek een terugkoppeling wil geven over zijn vorderingen met Duitsland en de betekenis daarvan voor de Schiermonnikoog-route.

Bij het OBW leeft teleurstelling dat de Tunnelroute niet wordt voortgezet. Dat is mede de reden dat wij opnieuw aandacht vragen voor intensieve trilaterale samenwerking. Bij de ondertekening van de Trilaterale Verklaring van Esbjerg is ook de 'Trilateral Strategy on Renewable Energy Infrastructure' geadopteerd. Welke vorderingen maken de drie landen in de komende jaren om de klimaatdoelen te halen en daarbij de Waddenzeenatuur zoveel mogelijk te sparen? Dat zien wij graag terug in afspraken, samenwerking en afstemming op het hoogste bestuurlijke niveau, zodat voor de Waddenzee en de regio de uiterste inspanning wordt gedaan om schade door nieuwe energie-infrastructuur te beperken. Zorg ervoor dat alternatieve routes buiten het Werelderfgoedgebied worden ontwikkeld.

Jaarplan 2027 Omgevingsberaad

Ter informatie. Het Jaarplan 2027 is goedgekeurd door het MT Wadden Rijk Regio. Los van de OBW-bijeenkomsten zelf, vraagt participatie in het Beleidskader, de Routekaart, het Uitvoeringsplan en in de trilaterale samenwerking in 2027 tijd van de 7 leden. Zij onderhouden ook het contact hierover met hun achterbannen. Bovendien hebben zij oog en oor voor de bewoners van het gebied. Dit voegt een rijkdom aan maatschappelijke betrokkenheid toe.

Ik heb eerder aandacht gevraagd voor passende ondersteuning voor hun adequate advisering, participatie en betrokkenheid van de achterbannen. De heer Venema heeft vacatievergoeding voorgesteld. Hiermee is ingestemd in het opdrachtgeversoverleg, met de kanttekening dat de passende vertaling door het OBW wordt vormgegeven. De leden hebben 9 november jl. afgesproken nu geen gebruik te willen maken van de mogelijkheid van vacatievergoedingen. Zij zetten extra budget in voor collectieve kennisverdieping, werkbezoeken en ondersteuning in de vele trajecten die lopen. De leden willen de vergoedingen opnieuw bezien wanneer de organisatie en financiering van het OBW in het nieuwe Uitvoeringsprogramma wordt besproken. Dan kan opnieuw worden afgewogen wat passend, nodig en financieel mogelijk is.

Uitvoeringsplan en Doelendocument

Gezien de conclusies van Decisio dat met de huidige organisatie van de governance *"geen zicht is op het bereiken van de doelen van de Agenda, het UP en het Doelendocument",* herhalen wij het belang van een goede programmaorganisatie en governance. Een goed Uitvoeringsplan is noodzakelijk om het bereiken van de twee hoofddoelstellingen dichterbij brengen. Wij roepen alle deelnemende departementen en overheden op om met overtuiging te investeren in de totstandkoming van deze documenten. Er ligt nog geen document waarop het OBW kan reageren. In het OBW-advies van juni hebben wij een concretisering gegeven van de drie prioriteiten van De Graeff en De Rie waartoe het BOW heeft besloten. Langs die lijnen zal ik in het BOW mijn inbreng doen.

Afsluitend

Namens de leden van het OBW wil ik u bedanken voor de gelegenheid advies uit te brengen. Ik vertrouw erop dat u in de voorbereiding en tijdens het BOW de adviezen en vragen van het OBW meeneemt in uw beraadslaging.

Hoogachtend,

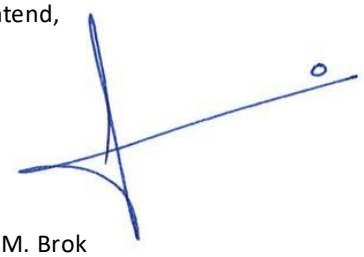

Drs. A.A.M. Brok
Voorzitter Omgevingsberaad Waddengebied